

1. Dört örnekte de insanlar tarafından doğaya müdahale edilmiş ve bazı yerlerin biçimi değişmiştir. Yani beşeri unsurlar doğayı değiştirmiştir.

YANIT C

2. A, B, D ve E seçeneğinde verilen bilgiler doğrudur. Doğal ortamların birinde oluşacak dengesizlik diğerlerinde de dengesizliğe yol açar. Örneğin atmosferde oluşacak kuraklık biyosferde de, litosferde de, hidrosferde de sorunlara yol açar.

YANIT C

3. Bu soruda Dünya'nın ormanlık bölgelerini bilmemiz isteniyor. I, III, IV ve V numaralı bölgelerde ormanlar geniş yer tutar. II numaralı bölge çöllerle kaplıdır. Buralarda ormanlık alan bulunmaz.

YANIT B

4. İnsanın doğaya müdahalesinde insan etkinliklerinin doğayı değiştirmesi söz konusu olur. İlk üç faaliyette insanın doğal çevreye etkisi vardır.

YANIT C

5. Hidrosfer su küredir. Okyanus, deniz, göl, akarsu yeraltı su kaynakları ve buzullar hidrosfer içinde yer alır. Rüzgar ve sis ise atmosfer içinde oluşur.

YANIT B

6. Doğal çevrenin birçok insan etkinliği üzerinde etkisi vardır. I, II ve IV'te doğal çevre insan etkinliklerini etkilemiştir. III ve V'te ise doğal özelliklerin yine doğal etkenleri etkilemesi söz konusudur.

YANIT E

7. A'da beşeri faktörler, C ve D'de yerçekilleri, D'de denizin var olması etkilidir. Anadolu'da tahıl ürünlerinin üretiminin yaygın olması iklimle ilgilidir.

YANIT B

8. I numaralı bölge diğer üçünde de yer almaktadır. Bu canlı küredir, çünkü atmosferde de, litosferde de hidrosferde de canlı vardır. II ve III litosfer ve hidrosferdir.

YANIT D

9. Kümes hayvancılığı insanların yaptığı binalarda yapılan, doğal koşullardan bağımsız hayvancılıktır. Diğerleri doğal koşullara bağlıdır.

YANIT B

10. A, B, C ve D'de doğal koşullar insan etkinliklerini etkilemiştir. E'de ise doğal koşullar, doğal ortamı etkilemiştir.

YANIT E

11. A, C, D ve E doğal ortamın insan yaşamı üzerindeki etkisine örnektir. B'de beşeri unsurların doğa üzerindeki etkisi söz konusudur.

YANIT B

12. Rüzgâr ve yağış atmosferde, deprem ve yanardağ püskürmesi litosferde oluşur.

YANIT C

1. Dünya'daki en büyük kıtalardan biri olan Afrika'da, ilk yerleşmelerin Nil Nehri kıyılarında başlaması doğal koşullardan hangisinin etkisiyle açıklanabilir?

- A) Denize yakınlık
- B) Yerçekilleri
- C) Toprak verimliliği
- D) Su kaynakları
- E) Sıcaklık

2. I. Kutuplar çevresinde gücünden en fazla yararlanan hayvan ren geyikleridir.
II. Çölde en çok beslenen hayvan türü devedir.
III. İnsanlar daha çok sanayi ve ticaretin geliştiği yerlerde yerleşmişlerdir.
IV. Ekvator çevresinde yerleşmeler daha çok yüksek yerlere kurulmuştur.

Yukarıda verilenlerden hangisi doğanın insan yaşamına olan etkisiyle açıklanamaz?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız III
- C) I ve II
- D) II ve IV
- E) III ve IV

3. Aşağıdakilerden hangisi doğal unsurların insan etkinlikleri üzerinde etkili olduğuna örnek olamaz?

- A) Yağışların fazla olduğu yerlerde bitki örtüsünün orman olması
- B) Akdeniz ikliminin görüldüğü yerlerde deniz turizminin gelişmesi
- C) Bitki örtüsü bozkır olan yerlerde buğday tarımının yaygın olması
- D) Yaz yağışları alan yerlerde büyükbaş mera hayvancılığı yapılması
- E) Delta ovalarında tarımsal etkinliklerin yoğun olması

4. Sibirya'da insanlar giyinmek için kalın giysileri seçerken, Afrika'daki insanların yarı çıplak gezmesinde aşağıdakilerden hangisinin etkisinden söz edilebilir?

- A) Alışkanlıkların
- B) Doğal koşulların
- C) Eğitim seviyesinin
- D) Ekonomik etkinliklerin
- E) Gelir düzeylerinin

5. Coğrafya, doğal çevre ile insan arasındaki etkileşimi daha net ortaya koyabilmek için doğal çevreyi dörde ayırmıştır. Bunlar su küre, hava küre, taş küre ve canlılar küresidir.

Bu dört küreye verilen adlar aşağıdakilerden hangisinde yukarıdaki sırayla verilmiştir?

- A) Biyosfer, Litosfer, Atmosfer, Hidrosfer
- B) Hidrosfer, Atmosfer, Litosfer, Biyosfer
- C) Hidrosfer, Atmosfer, Biyosfer, Litosfer
- D) Biyosfer, Litosfer, Hidrosfer, Atmosfer
- E) Litosfer, Hidrosfer, Biyosfer, Atmosfer

6. İnsan ve doğa karşılıklı etkileşim halindedir. Aşağıdakilerden hangisi insanın doğaya olan etkisiyle açıklanamaz?

- A) Kıyı bölgelerinde balıkçılığın gelişmesi
- B) Akarsuların üzerine baraj yapılması
- C) Denizlerin doldurularak toprak kazanılması
- D) Dağlarda tüneller kazılarak yol yapılması
- E) Ormanlık alanlara turistik tesis yapılması

7. Dünya'da doğal ortam içinde bir denge bir düzen vardır.

Aşağıdakilerden hangisi bu dengenin bozulmasının nedenlerinden biri değildir?

- A) Nüfusun hızla artması
B) Fosil yakıt tüketiminin artması
C) Doğal kaynakların tüketiminin artması
D) Yeşil alanların artırılması
E) Kentlerde hızlı bir betonlaşma yaşanması

8. Doğal yaşamı güçleştiren etkenler arasında,

- kuraklık,
 - aşırı sıcaklık,
 - sık ormanlar,
 - yüksek sıradağlar
- yer alır.

Bu etkenlere aşağıdakilerden hangisi örnek oluşturmaz?

- A) Arap Yarımadası
B) Amazon Havzası
C) Himalayalar
D) Orta Asya
E) Grönland

9. I. Çöllerde bitki örtüsünün cılız olması
II. Toprağın verimli olduğu arazilerde nüfuslanmanın fazla olması
III. Aşırı yağışlı olan Ekvatorial bölgede evlerin ahşaptan yapılması

Yukarıdakilerden hangisi doğal unsurların insan yaşamına etkisine örnek oluşturmaz?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

10. İnsanlar önceleri doğal sistemin içinde kalarak yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Ancak insanların yeryüzü hakkında bilgisi arttıkça doğal sisteme olan etkileri de artmıştır.

Aşağıdakilerden hangisi insanların doğal sisteme olan etkilerine örnek verilemez?

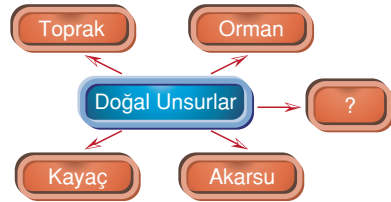
- A) İngiltere ve Fransa'yı birbirine bağlayan Manş Tüneli
B) İstanbul'daki Üçüncü Köprü
C) Mısır'ın Nil Havzası'ndaki kıyı ovaları
D) Hollanda'daki kıyı setleri
E) Kaliforniya'daki Central Valley Kanalı

11. Yerşekilleri, insan yaşamını en çok etkileyen doğal unsurlardan biridir.

Aşağıdakilerden hangisi yerşekillerinin insan yaşamına olan etkisiyle açıklanamaz?

- A) Düzlük bölgelerde toplu yerleşmelerin tercih edilmesi
B) Dağlık bölgelerde insanların daha çok hayvancılıkla uğraşması
C) Düz bölgelerde tarımda makine kullanımının fazla olması
D) Kutuplar çevresinde insanların alçak yerlere yerleşmesi
E) Düzlük bölgelerde yerleşmelerin çevresine göre fazla olması

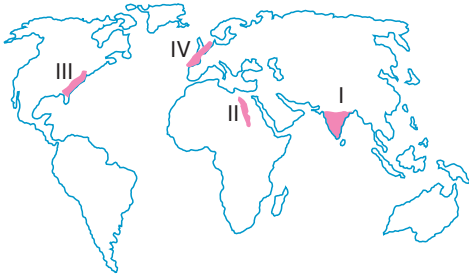
- 12.

Yukarıda gösterilen kavram haritasında soru işareti ile gösterilen kutucuğa aşağıdakilerden hangisi getirilebilir?

- A) Ova B) Seramik C) Baraj
D) Fabrika E) Köy

1.

Yukarıda verilen yerlerden hangilerinde yerleşmelerin sık olmasında doğal koşulların etkisi daha fazladır?

- A) I ve II B) I ve III C) I ve IV
D) II ve III E) III ve IV

2. Aşağıdakilerden hangisi, yer şekillerinin tarım faaliyetleri üzerindeki sınırlayıcı etkisine örnek gösterilebilir?

- A) Kurak ve yarı kurak bölgelerde sulama olanaklarının az olması
B) Yıl boyunca yağış alan bölgelerde bazı tahılların üretiminin zor olması
C) Az gelişmiş ülkelerde gübre kullanımının yetersiz olması
D) Engebeli alanlarda tarla yerine bahçe tarımının tercih edilmesi
E) Gelişmiş ülkelerde sanayi bitkileri üretiminin yaygın olması

3. Bir bölgede ortalama yükseltinin fazla yeryüzü şekillerinin engebeli olması aşağıdakilerden hangisine yol açmaz?

- A) Yol yapım maliyetlerinin yüksek olmasına
B) Tarım alanlarının dar ve parçalı olmasına
C) Tarımda insan gücüne duyulan ihtiyacın fazla olmasına
D) Yeraltı zenginliklerinin fazla olmasına
E) Akarsuların dar ve derin vadilerde akmasına

4. Aşağıdakilerden hangisi, insanın doğaya olan etkisine örnek gösterilemez?

(2011 - YGS)

- A) Kloroflorokarbon gazlarının artmasıyla ozon tabakasının seyrelmesi
B) Denizlerdeki kirlenmeye bağlı olarak biyoçeşitliliğin giderek azalması
C) Her yıl farklı sayıda tropikal siklonun meydana gelmesi
D) Kişi başına düşen tatlı su miktarının giderek azalması
E) Yağmur ormanlarının büyük bir hızla yok olması

5. I. Ekili - dikili arazi oranının az olması
II. Ulaşımında güçlükler yaşanması
III. Akarsuların akış hızının fazla olması
IV. Tarım alanlarının parçalı ve dağınık olması

Türkiye'de yukarıda verilen özelliklerin ortaya çıkmasının temel nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Üç tarafının denizlerle çevrili olması
B) Dört mevsimin belirgin olarak yaşanması
C) Asya ile Avrupa arasında bir köprü konumunda olması
D) Yüksek ve engebeli bir arazi yapısına sahip olması
E) Kıyılarında girinti - çıkıntının az olması

6. Konya ve çevresinde,

- bozkır bitki örtüsünün
- kerpiç evlerin
- buğday tarımının

yaygın olmasında aşağıdakilerden hangisi etkili olmuştur?

- A) Nüfus yoğunluğu B) Matematik konum
C) Yerçekilleri D) Ulaşım ağı sıklığı
E) İklim özellikleri

7. I. Kutup bölgelerinde yaşayan insanların kürkten yapılmış giysiler giymesi
 II. Ekvatorial bölgede yapı malzemesi olarak ağaçların ve sazlıkların kullanılması
 III. Orta kuşakta yaşayan insanların mevsime göre giysi değiştirme ihtiyacının olması
 IV. Çöl bölgelerinde bitki örtüsünün kurakçıl bitkilerden oluşması
 V. Engebenin fazla olduğu bölgelerde ulaşımın zor olması

Yukarıdakilerden hangisi doğal çevrenin insan yaşamı üzerindeki etkisine örnek gösterilemez?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

8. İnsanlar, binlerce yıldır doğa ile uyum içerisinde yaşamaya devam etmiş ve bu süreçte doğanın özelliklerini keşfederek yaşamı kolaylaştırmaya çalışmıştır. Ancak zamanla insan - doğa etkileşiminde insan daha baskın bir duruma geçmiştir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi, parçada belirtilen duruma örnek gösterilemez?

(2014 - LYS-3)

- A) Sulak alanların kurutularak tarım yapılması ve üretim artışı
 B) Su kaynaklarına yakın alanların yerleşme yeri olarak seçilmesi
 C) Barajlar yapılarak sel ve taşkınlardan korunma, enerji üretimi
 D) Kutuplara yakın alanlardaki yer altı kaynaklarının çıkarılması
 E) Fay hatlarının bulunduğu alanlarda depreme dayanıklı yapıların inşa edilmesi

9. Aşağıdakilerden hangisi doğanın insan yaşamına etkisine örnek oluşturmaz?

- A) Karasal iklimde tahıl tarımının yapılması
 B) Engebeli bölgelerdeki akarsuların baraj yapımına elverişli olması
 C) Linyit yataklarının bulunduğu bölgelerde termik santrallerin kurulması
 D) Hızlı nüfus artışı sonucu köyden kente olan göçün artması
 E) Kıyı bölgelerde balıkçılık faaliyetlerinin gelişmesi

10. Tokyo'nun batısında yer alan volkan, uzun aradan sonra tekrar faaliyete geçti. Yoğun kül bulutundan dolayı görüş mesafesi azaldı ve çevredeki hava alanları kapatıldı.

Yukarıdaki açıklama, aşağıdakilerden hangisini örneklemek için verilmiştir?

- A) Doğa olaylarının insan yaşamını etkilemesini
 B) Doğa olaylarının insanlar tarafından sonlandırılabilmesini
 C) İnsanların ihtiyaçlarını gidermek için doğal çevreyi etkilemelerini
 D) İnsanların kültürel yapısının doğal koşullara göre farklılık göstermesini
 E) İnsanların tüm faaliyetlerinin doğal çevre koşullarından etkilendiğini

11. I. Sıcaklık - Bitki örtüsü
 II. Yağış - Akarsu
 III. Su - Toprak
 IV. Rüzgâr - Yeraltı suyu
 V. Nem - Yağış

Yukarıdaki doğal unsurlardan hangileri birbirleriyle en az ilişkilidir?

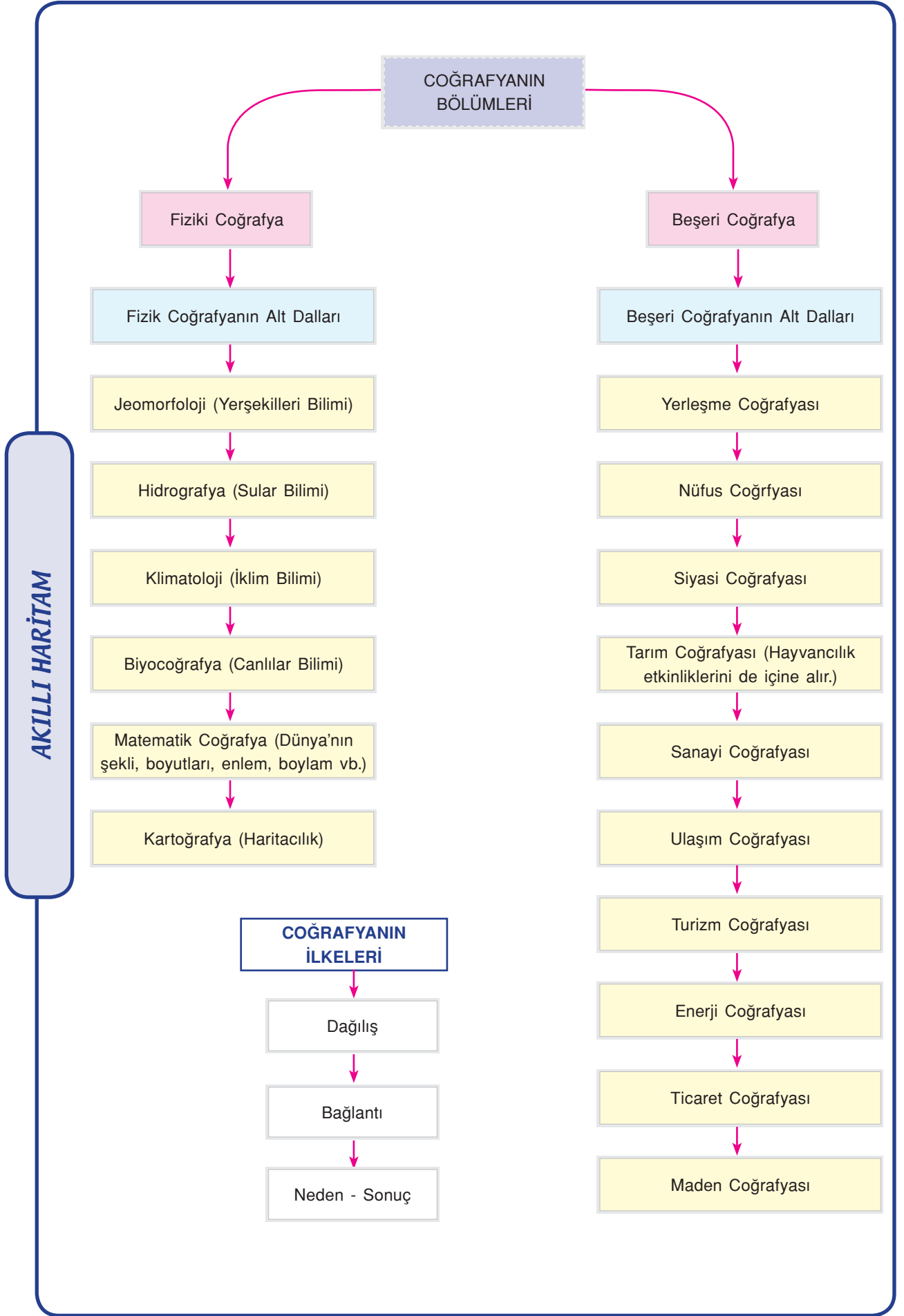
- A) I B) II C) III D) IV E) V

COĞRAFYA

YKS - TYT

COĞRAFYA VE BÖLÜMLERİ

- *Coğrafya Nedir?*
- *Coğrafyanın Konuları Nelerdir?*
- *Coğrafyanın İlkeleri Nelerdir?*
- *Coğrafyanın Bölümleri Nelerdir?*

A. COĞRAFYA

COĞRAFYA NEDİR?

Kelime anlamıyla yer bilimi anlamına gelir. Yer kelimesi de yeryüzü yani Dünya anlamına gelir. Coğrafya Dünya'yı fiziki beşeri ekonomik ve siyasi yönden inceleyen bilim dalıdır.

COĞRAFYANIN KONULARI NELERDİR?

Tanımdan da anlaşılacağı gibi yeryüzünün fiziki, beşeri, ekonomik ve siyasi özellikleri coğrafyanın konusu içinde yer alır.

Coğrafyanın Konuları

- Yerçekilleri
 - İklim çeşitleri
 - Su kaynakları
 - Nüfus
 - Ekonomik etkinlikler
 - Atmosfer
 - Dünya'nın şekli ve hareketleri
 - Bitkiler
 - Yerleşme
 - Siyasal özellikler
 - İklim elemanları (sıcaklık, rüzgâr, yağış)
 - Haritalar
 - Hayvanlar
 - Göçler
 - Çevre sorunları...
- coğrafyanın konuları arasındadır.

COĞRAFYA'NIN İLKELERİ (YÖNTEMLERİ) NELERDİR?

Coğrafya Dünya'yı incelerken üç temel ilkedden yararlanır:

- Dağılım İlkesi
- Bağlantı İlkesi
- Neden - sonuç İlkesi

Dağılım İlkesi: Herhangi bir etkenin yeryüzüne veya hangi bölgelere nasıl dağıldığını ortaya koyan ilkedir. Nerede görülür? sorusuna cevap veren bilgilerde dağılım ilkesi kullanılmıştır.

Bağlantı İlkesi: İki veya daha fazla unsurun birbiriyle ilişkisini ortaya koyan ilkedir. "Nasıl bir ilişki var?" sorusuna cevap veren bilgilerde bu ilke kullanılmıştır.

Neden - Sonuç İlkesi: Bir olay ya da unsurun oluşmasına neden olan etkenleri ortaya koyan ilkedir. "Neden? Niçin?" sorusuna cevap veren bilgilerde bu ilke kullanılmıştır.

Etkinlik 4

Aşağıdaki coğrafi bilgilerde coğrafyanın hangi ilkesi kullanılmıştır. Cümlelerin altına yazınız?

1. Bitki örtüsü değişirse yetiştirilen hayvan türü de değişir.

2. Yağış oluşumuna yükselici hava hareketi yol açar.

3. Tropikal yağmur ormanları Ekvatorial bölgede görülür.

4. Kutupların her mevsim soğuk olmasına Güneş ışınlarının küçük açıyla düşmesi neden olur.

5. Deprem en fazla genç kıvrım dağlarının çevresinde oluşur.

6. Toprak türleri ile iklim arasında sıkı bir ilişki vardır.

COĞRAFYANIN BÖLÜMLERİ NELERDİR?

Coğrafyanın iki temel bölümü vardır.

1. Fiziki Coğrafya 2. Beşeri Coğrafya

1. FİZİKİ COĞRAFYA

Yeryüzünü oluşturan canlı ve cansız doğal unsurları inceleyen bölümdür.

2. BEŞERİ COĞRAFYA

İnsanların doğayla ilişkide oluşturdukları tüm özellikleri ve etkinlikleri inceleyen bölümdür.

BÖLÜMLERİN ALT DALLARI NELERDİR?

COĞRAFYANIN BÖLÜMLERİ

FİZİKİ COĞRAFYA

FİZİKİ COĞRAFYANIN
ALT DALLARI

1. Jeomorfoloji (Yerşekilleri Bilimi)
2. Hidroğrafya (Sular Bilimi)
3. Klimatoloji (İklim Bilimi)
4. Biyocoğrafya (Canlılar Bilimi)
5. Matematik Coğrafya
(Dünya'nın şekli, boyutları,
enlem, boylam vb.)
6. Kartoğrafya (Haritacılık)

BEŞERİ COĞRAFYA

BEŞERİ COĞRAFYANIN
ALT DALLARI

1. Yerleşme Coğrafyası
2. Nüfus Coğrafyası
3. Siyasi Coğrafya
4. Tarım Coğrafyası
(Hayvancılık etkinliklerini de
içine alır)
5. Sanayi Coğrafyası
6. Ulaşım Coğrafyası
7. Turizm Coğrafyası
8. Enerji Coğrafyası
9. Ticaret coğrafyası
10. Maden Coğrafyası
11. Çevre Coğrafyası
12. Bölgeler Coğrafyası
13. Ülkeler Coğrafyası

Coğrafya konularını incelerken çeşitli bilimlerden yararlanır.

Fiziki Coğrafyanın Yararlandığı Bilimler

Jeoloji: Yerin iç yapısını inceleyen bilim.

Pedoloji: Toprak bilimi

Litoloji: Taş bilimi

Hidroloji: Su bilimi

Oseonografya: Okyanus ve deniz bilimi

Meteoroloji: Atmosfer (hava) olayları bilimi

Zooloji: Hayvan bilimi

Botanik: Bitki bilimi

Jeofizik: Dünya'nın iç ve dış özelliklerini fiziksel ilkelerle inceleyen bilim

Beşeri Coğrafyanın Yararlandığı Bilimler

Sosyoloji: Toplumun yapısını, gelişimini inceleyen bilim

Etnoloji: Ulusları inceleyen bilim

İstatistik: Toplanmış sayısal verileri analiz eden bilim

Biyoloji: Canlı bilimi

Demografi: Nüfus bilimi

Jeopolitik: Devletlerin coğrafi özellikleriyle siyasetleri arasındaki ilişkileri inceleyen bilim dalı

Tarih: İnsan topluluklarının geçmişte yaşadığı olayları inceleyen bilim

Aşağıda verilen konuları coğrafyanın hangi alt dalı inceler, karşısına yazınız.

Konu	İnceleyen Alt Dal
1. Petrol yataklarının dağılışı	
2. Akdeniz iklimin özellikleri	
3. Büyük denizleri birbirine bağlayan boğazlar	
4. Kültür balıkçılığı yapılan yerler	
5. Linyitten elektrik üretilen termik santraller	
6. Dünya'nın günlük hareketinin sonuçları	
7. Genç kıvrım dağlarının bulunduğu bölgeler	
8. Bir bölgede bulunan akarsu ve göller	

1. Coğrafya Öğretmeni Ayten Hanım, sınıfı üç gruba ayırmış ve onlardan yaşadıkları bölgenin bazı özelliklerini araştırarak birer rapor hazırlamalarını istemiştir.

Ayten Hanım, ödev konusu olarak,

X grubun, bölgenin kırsal kesimindeki yerleşme tiplerini,

Y grubun, bölgenin dağ ve ovalarını,

Z grubun, bölgenin iklim özelliklerini vermiştir.

Grupların çalışma konusu, coğrafyanın alt dallarından hangisinin inceleme alanına girer?

	X Grubu	Y Grubu	Z Grubu
A)	Klimatoloji	Beşeri Coğrafya	Jeomorfoloji
B)	Jeomorfoloji	Klimatoloji	Beşeri Coğrafya
C)	Beşeri Coğrafya	Jeomorfoloji	Klimatoloji
D)	Klimatoloji	Jeomorfoloji	Beşeri Coğrafya
E)	Beşeri Coğrafya	Klimatoloji	Jeomorfoloji

2. I. Akarsuların yatak eğiminin azalması menderes oluşumuna yol açar.
II. Asya'nın kuzeyinde tundra iklimi görülür.
III. Dünya'nın eksenini etrafında dönmesi yerel saat farklarını oluşturur.
IV. Depremler şiddetli yer sarsıntılarınıdır.

Yukarıdaki cümlelerin hangisinde coğrafyanın neden - sonuç ilkesi kullanılmamıştır?

- A) Yalnız I B) Yalnız IV C) I ve II
D) II ve IV E) III ve IV

3. **Aşağıdaki verilen coğrafyanın yararlandığı bilim dalı ve Türkçe karşılığı eşleştirmelerden hangisi yanlıştır?**

- A) Okyanus Bilimi – Oseonografya
B) Taş Bilimi – Litoloji
C) Toplum bilim – Biyoloji
D) İklim Bilgisi – Klimatoloji
E) Haritacılık – Kartoğrafya

4. – Atmosfer olaylarını anlık olarak inceleyerek tahminler oluşturur.
– Su kaynaklarının kimyasal, fiziksel ve ekonomik özelliklerini inceler.
– Hayvan toplulukları, yetişme ortamları ve dünyada dağılımlarını inceler.
– Yerin yapısı, bileşimi ve kimyasal özelliklerini inceler.

Yukarıda coğrafyaya yardımcı olan bazı bilim dalları ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Aşağıdaki kelimelerle yukarıda verilen bilgiler eşleştirildiğinde seçeneklerden hangisi açıkta kalır?

- A) Meteoroloji B) Hidroloji C) Botanik
D) Zooloji E) Jeoloji

5. **Aşağıda verilen konulardan hangisi coğrafyaya aittir?**

- A) Toplumsal olayları neden – sonuç bağıntısı kurarak açıklamak
B) İnsan etkinlikleri ile doğal koşullar arasındaki ilişkileri incelemek
C) Toplumların geçirdiği evreleri incelemek
D) İnsanın gelişimini incelemek
E) İnsanlardaki davranış bozukluklarını incelemek

6. Coğrafya, doğal ortamı ve bu ortam içindeki canlı ve cansız unsurları inceleyen bilim dalıdır.

Buna göre;

- I. rüzgar
II. bitki örtüsü
III. su kaynakları
IV. hayvan türleri

gibi unsurlardan hangisi coğrafyanın inceleme alanındaki doğal ortamın cansız unsurlarıdır?

- A) I ve II B) I ve III C) I ve IV
D) II ve IV E) III ve IV

7. Aşağıdakilerden hangisi, fiziki coğrafyanın inceleme alanı içinde yer almaz?

A) Toprak oluşumu
B) Hava durumunun değişmesi
C) Akarsuların özellikleri
D) Bitki türlerinin dağılışı
E) Nüfusun dağılışı

8. Coğrafya öğretmeni Ahmet Bey, sınıftaki öğrencileri dört gruba ayırmış, onlardan yaşadıkları yerin çeşitli özelliklerini araştırarak bir rapor haline getirmelerini istemiştir.

Ahmet Bey, araştırma konusu olarak,

Papatya Grubu'na: Bölgelerindeki su kaynakları ve bunların özelliklerini,

Kardelen Grubu'na: Çevredeki termik ve hidroelektrik santralleri,

Nergis Grubu'na: Bölgelerindeki bitki ve hayvan türlerini,

Menekşe Grubu'na: Bölgenin kırsal kesimindeki konutların dağılışı biçimlerini vermiştir.

Grupların araştırma konuları arasında aşağıdaki coğrafyanın alt dallarından hangisini ilgilendiren bir konu yoktur?

A) Yerleşme coğrafyasını
B) Enerji coğrafyasını
C) Hidrografyayı
D) Biyocoğrafyayı
E) Jeomorfolojiyi

9. (I) Küresel ısınmanın etkilerini giderek daha belirgin bir şekilde hissediyoruz. (II) Bu yaz sıcaklardan bunaldık. (III) Artık sadece gelişmiş ülkelerde değil, tüm dünyada bu sorun konuşuluyor. (IV) Sanayinin hızla gelişmesi, fosil yakıt kullanımının sürekli artması Dünya'yı bu günlere getirdi. (V) Gelecek kuşaklara Dünya'yı bu hâle nasıl getirdiğimizi anlatmak biraz zor olacak galiba.

Bu parçada numaralandırılmış cümlelerin hangisinde coğrafyanın neden - sonuç ilkesi kullanılmıştır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

10. Coğrafyanın bölümlerini oluşturan aşağıdaki bilim dallarından hangisi büyük ölçüde jeolojiden yararlanır?

A) Hidrografya B) Klimatoloji
C) Jeomorfoloji D) Beşeri coğrafya
E) Biyocoğrafya

11. Coğrafya Öğretmeni Pınar Hanım, sınıftaki öğrencileri dört gruba ayırmış ve her gruba coğrafyanın alt dallarından birini araştırma konusu olarak vermiştir. Pınar Hanım, araştırma konusu olarak,

Granit Grubu'na: Yeryüzü şekillerini ve bunların dağılışını inceleyen alt dalı,

Traverten Grubu'na: İnsanların yeryüzüne dağılışını inceleyen alt dalı,

Mermer Grubu'na: İnsanların gezmek, görmek, dinlenmek için yer değiştirmeleriyle ortaya çıkan sektörü inceleyen alt dalı,

Kömür Grubu'na: Bitki toplulukları ve hayvanları, bunların doğal ortamla ilişkilerini ve dağılışını inceleyen alt dalı vermiştir.

Araştırma konusu olarak verilen alt dallar arasında aşağıdakilerden hangisi yoktur?

A) Nüfus Coğrafyası B) Siyasi Coğrafya
C) Jeomorfoloji D) Turizm Coğrafyası
E) Biyocoğrafya

12. Meteorolojinin tanımı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Hayvan türlerini ve bunların dağılışını inceleyen bilim dalıdır.
B) Su kaynaklarını inceleyen bilim dalıdır.
C) Yerşekillerini inceleyen fiziki coğrafyanın alt dalıdır.
D) Dünya'nın şeklini, boyutlarını ve hareketlerini inceleyen bilim dalıdır.
E) Hava olaylarını inceleyen ve kısa süreli hava tahminleri yapan bilim dalıdır.

13. Aşağıdakilerden hangisi fiziki coğrafyanın konularından biri olabilir?

A) Sanayi B) Çölleşme C) Yerleşme
D) Tarım E) Turizm

1. Nüfus ve yerleşmeyi beşeri coğrafya, dağ, ova gibi yerçekillerini jeomorfoloji, iklim özelliklerini ise klimatoloji inceler.

YANIT C

2. I'de mendereslerin oluşum nedeni olarak yatak eğiminin azalması, III'te yerel saat farklarının oluşmasının nedeni olarak Dünya'nın eksenini etrafında dönmesi verilmiştir. Bunlarda neden - sonuç ilişkisi kullanılmıştır. II'de dağılışı ilkesi kullanılmış, IV'te ise tanımlama yapılmıştır.

YANIT D

3. A, B, D ve E seçeneğinde verilenler doğrudur. Toplum bilim biyoloji değil sosyolojidir. Biyoloji canlılar bilimidir.

YANIT C

4. Atmosfer olaylarını anlık olarak meteoroloji inceler. Su kaynaklarının kimyasal ve fiziksel özelliklerini hidroloji inceler. Hayvan topluluklarını ve dağılışını zooloji inceler. Yerin yapısını jeoloji inceler. Bitki bilimi olan botanikle ilgili bilgi verilmemiştir.

YANIT C

5. A ve C seçeneğinde verilenler sosyolojinin, D seçeneğinde verilen biyolojinin, E seçeneğinde verilen ise psikolojinin konusudur. İnsanların tarım, hayvancılık, ulaşım, yerleşme vb. etkinlikleri ile doğal koşullar arasındaki ilişkiyi coğrafya inceler.

YANIT B

6. Rüzgar ve su kaynakları cansız; bitki örtüsü ve hayvanlar canlı unsurdur.

YANIT B

7. Fiziki coğrafya Dünya'nın doğal özelliklerini beşeri coğrafya ise insan etkinliklerini inceler. A, B, C ve D'de verilenler fiziki coğrafyanın nüfus ise beşeri coğrafyanın konusudur.

YANIT E

8. – Su kaynakları hidroğrafyanın konusudur.
– Termik ve hidroelektrik santraller enerji coğrafyasının konusudur.
– Bitki ve hayvan türleri biyocoğrafyanın konusudur.
– Konutların dağılışı biçimi yerleşme coğrafyasının konusudur.
– Jeomorfoloji, yerçekillerini inceleyen alt dalıdır. Bununla ilgili bir konu verilmemiştir.

YANIT E

9. Parçada küresel ısınmadan söz edilmektedir. Dünya'nın küresel ısınma gibi bir sonuca maruz kalmasının nedeni de IV numaralı bölümde belirtilmiştir.

YANIT D

10. Jeoloji, yerin iç yapısını inceler. Dolayısıyla yerçekillerinin oluşumunu açıklar. Jeomorfoloji de yerçekillerini inceleyen bilim olduğuna göre, en fazla ondan yararlanır.

YANIT C

11. – Yeryüzü şekillerini inceleyen alt dal jeomorfolojidir.
– İnsanların yeryüzüne dağılışını nüfus coğrafyası inceler.
– İnsanların gezmek, görmek amacıyla yer değiştirmeleri turizmi doğurmuştur.
– Bitki ve hayvan topluluklarını biyocoğrafya inceler. Dünya'nın ya da ülkelerin siyasi bölünüşünü inceleyen siyasi coğrafyanın konusu verilmemiştir.

YANIT B

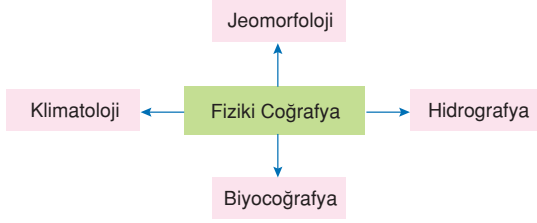
12. Meteoroloji rüzgar, yağış gibi hava olaylarını inceler ve hava tahminlerinde bulunur.

YANIT E

13. Sanayi, yerleşme, tarım ve turizm beşeri coğrafyanın konularıdır. Çölleşme iklimle ilgilidir ve fiziki coğrafyanın alt dallarından klimatolojinin inceleme alanına girer.

YANIT B

1. Aşağıdaki şemada fiziki coğrafyanın dalları gösterilmiştir.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi fiziki coğrafyanın konularından değildir?

- A) Yerçekillerinin oluşumu ve dağılışı
 B) En yağışlı ve en kurak bölgeler
 C) Biyoçeşitliliğin en zengin olduğu yerlerin özellikleri
 D) Köyaltı yerleşmelerinin dağılışı ve özellikleri
 E) Tatlı su göllerinin yaygın olduğu yerler

2. I. İnsanlar doğayı, dünyayı ve ülkesini öğrenme fırsatı bulur.
 II. Tablo, grafik hazırlama ve yorumlama yeteneğini geliştirir.
 III. İnsanların duyu organlarını ve özelliklerini öğretir.
 IV. Geçmişte yaşanan savaşların neden ve sonuçlarını öğretir.

Yukarıdakilerden hangileri coğrafyanın yararları arasında sayılamaz?

- A) I ve II B) I ve IV C) II ve III
 D) II ve IV E) III ve IV

3. Aşağıdakilerden hangisi Beşeri Coğrafya'nın konuları arasında sayılamaz?

- A) Toplu kır yerleşmelerinin görüldüğü yerler
 B) Köyden kente göçlerin nedenleri
 C) Bitki örtüsünün bozkır olduğu yerlerin özellikleri
 D) Gelişmiş ülkelerin nüfus özellikleri
 E) Hızlı nüfus artışının nedenleri

4. Coğrafya öğretmeni Mert Bey, coğrafya dersinde öğrencilerinden coğrafyanın inceleme alanlarına örnekler vermelerini istemiş ve şu yanıtları almıştır.

Can: Okyanus, göl, akarsu ve yeraltı suları

Yusuf: İklim tiplerinin yayılış alanları

Arda: İklimin insan yaşamı üzerindeki etkileri

Melis: Dünya'nın oluşumu, yer kabuğunun yapısı

Ayla: İnsanların biyolojik ve sosyal gelişim evreleri

Öğrencilerden hangilerinin verdiği bilgi doğru değildir?

- A) Yalnız Yusuf B) Yalnız Ayla
 C) Can ve Arda D) Yusuf ve Melis
 E) Melis ve Ayla

5. (I) Haliç dış kuvvetlerin oluşturduğu bir yüzey şeklidir. (II) Oluşumuna yol açan etken deniz sularının kabarıp çekilmesi, yani gel gittir. (III) Halice en fazla İskandinavya kıyıları ve Kuzeybatı Avrupa kıyılarındadır. (IV) Türkiye'de haliç yoktur. (V) Bu yüzey şeklinin görüldüğü yerlerde deniz karaların içine doğru sokulmuştur.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangilerinde coğrafyanın neden - sonuç ilkesi kullanılmıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

6. Coğrafya dünya üzerinde yaşayan tüm canlıların, dağılışlarını açıklayan bilim dalıdır.

Buna göre yeryüzünde canlıların en az buldukları ortam aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Muson ormanları
 B) Ekvatorial bölgeler
 C) Akdeniz iklim bölgesi
 D) Çöller
 E) Asya'nın güneybatısı

7. "(I) Ekvatorial iklim sıcak kuşakta görülür. (II) Bitki örtüsü, yıl boyunca yeşil kalan, yapraklarını dökmeyen gür, yağmur ormanlarıdır. (III) Çünkü buralar her mevsim sıcak ve her mevsim yağışlıdır. (IV) En geniş yeri Amazon ve Kongo Havzası'nda tutar. (V) Bu iklim bölgesi sürekli alçak basınç alanı konumundadır."

Parçada numaralanmış cümlelerin hangi ikisi arasında neden - sonuç ilkesi kullanılmıştır?

- A) I ve II B) II ve III C) II ve IV
D) III ve IV E) IV ve V

8. I. Kuzey Yarımküre'de sanayinin daha fazla gelişmesi
II. Gelişmiş ülkelerde doğum oranının düşük olması
III. Sıcak ve nemli bölgelerde kimyasal çözünmenin fazla olması
IV. Kutuplara gidildikçe bitki örtüsünün değişip kuşaklar oluşturması

Yukarıdakilerden hangileri beşeri coğrafyanın inceleme alanı içinde yer alır?

- A) I ve II B) I ve III C) II ve III
D) II ve IV E) III ve IV

9. **Aşağıdakilerden hangisi coğrafyanın konularından biri değildir?**

- A) Hayvan türleri
B) Küresel ısınma
C) Bitkilerin dağılışı
D) Elementlerin kimyasal yapısı
E) Levhaların hareketleri

10. I. Hidroğrafya yer altı ve yer üstünde bulunan su kaynaklarını inceler.
II. Jeomorfoloji, yerçekillerinin oluşumunu inceler.
III. Biyocoğrafya, bitki ve hayvan topluluklarının yeryüzündeki dağılışını inceler.
IV. Kartografya, iklim elemanlarını ve iklim tiplerinin dağılışını inceler.
V. Matematik, coğrafya, Dünya'nın şeklini ve boyutlarını inceler.

Coğrafyanın alt dallarının inceleme konularıyla ilgili yukarıda verilen yargılardan hangileri yanlıştır?

- A) Yalnız I B) Yalnız IV C) I ve III
D) II ve IV E) III ve V

11. I. Tarım teknolojilerindeki gelişmelere bağlı olarak tarımsal verimin artması
II. Taş kömürü yataklarının bulunduğu alanlarda sanayi faaliyetlerinin gelişmesi
III. Bitki örtüsünün tahrip edildiği alanlarda erozyon riskinin artması
IV. Yapı malzemesinin kerpiç olduğu alanlarda depremin yıkıcı etkisinin fazla olması

Yukarıdakilerden hangileri ekonomik coğrafyanın doğrudan inceleme konuları arasında yer alır?

(2016 - LYS-3)

- A) I ve II B) I ve III C) II ve III
D) II ve IV E) III ve IV

12. **Türkiye'ye ait çeşitli coğrafi verilerin tespit edilerek rakamlarla ifade edilmesinde coğrafya aşağıda belirtilen hangi bilimden yararlanmış olur?**

- A) Meteoroloji B) Jeoloji C) Sosyoloji
D) Matematik E) İstatistik

13. (I) Oba, göçebe aileler tarafından kullanılan kırsal yerleşme türüdür. (II) Oba yerleşmeleri, Orta Karadeniz ve Adana bölümlerinde yaygındır. (III) Türkiye'deki oba yerleşmelerinin yarısından fazlası bu iki bölümde yer almaktadır. (IV) Asıl ekonomik fonksiyonu hayvancılık olan bu yerleşme şeklinde barınma gereksinimini genellikle çadırlar karşılamaktadır. (V) Sürüleri daha çok küçükbaş hayvanlardan oluşan obalarda çadırların yanı sıra ağıl da bulunmaktadır.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangilerinde coğrafyanın dağılış ilkesi kullanılmıştır?

(2008 - ÖSS)

- A) I ve II B) I ve IV C) II ve III
D) III ve V E) IV ve V

14. Aşağıdakilerden hangisi fiziki coğrafyanın incelediği bir olayın, beşeri coğrafya kapsamındaki bir olaya etkisine örnek olarak gösterilebilir?

- A) İstanbul'da ulaşım ve tüketim avantajları nedeniyle nüfus yoğunluğunun fazla olması
B) Yükselen hava kütesinin, nem taşıma kapasitesinin azalmasına bağlı olarak yağış oluşturması
C) Ormanların tahrip edildiği yerlerde erozyon şiddetinin artması
D) Ekvatorial bölgede yüksek sıcaklık ve nemden dolayı yerleşmelerin yükseklerde toplanması
E) Gel-git genliğinin fazla olduğu yerlerde akarsu ağızlarında haliç oluşması

15. Aşağıdaki coğrafya bölümlerinden hangisi haritalılık bilimidir?

- A) Hidrografya B) Kartoğrafya
C) Jeomorfoloji D) Klimatoloji
E) Meteoroloji

16. Aşağıdakilerden hangisi fiziki coğrafyanın inceleme alanına girmez?

- A) Bitki örtüsünün dağılışı
B) Akarsuların meydana getirdiği yerçekilleri
C) Su kaynaklarının yeryüzüne dağılışı
D) Dağların oluşum şekilleri
E) Termik santrallerin dağılışı

17. Coğrafyanın alt dallarından birisi olan klimatoloji, hava durumu değişimleri ile iklim olaylarının oluşumu ve nitelikleriyle ilgilenir.

Buna göre klimatoloji, yoğun olarak aşağıdaki doğal ortamlardan hangisi ile ilgili araştırmalar üzerinde çalışmaktadır?

- A) Atmosfer B) Litosfer
C) Güneş sistemi D) Hidrosfer
E) Biyosfer

18. Coğrafya alt bilim dallarından bazıları doğal ortamı, bazıları da beşeri ortamı inceler.

Buna göre,

- I. Jeomorfoloji
II. Biyocoğrafya
III. Hidrografya
IV. Nüfus coğrafyası
V. Klimatoloji
VI. Yerleşme coğrafyası

gibi alt dallardan hangileri beşeri ortamı inceler?

- A) I ve III B) II ve IV C) II ve VI
D) III ve V E) IV ve VI

1. Aşağıdakilerden hangisi beşeri coğrafyanın inceleyeceği konulardan biridir?

- A) Yağış rejimi düzensiz yerler
- B) Fay hatlarının bulunduğu bölgeler
- C) Bitki örtüsü maki olan yerler
- D) Plansız kentleşmenin olduğu merkezler
- E) Genç kıvrım dağlarının bulunduğu alanlar

2. Coğrafya yeryüzünü incelerken neden - sonuç, dağılış ve bağlantı ilkelerinden yararlanır.

Aşağıdaki coğrafi olaylardan hangisinde dağılış ilkesi kullanılmıştır?

- A) Güneş ışınlarının kutuplara gidildikçe küçülmesi, sıcaklığın kutuplara gidildikçe azalmasına sebep olur.
- B) Deniz diplerinde meydana gelen depremler su yüzeyinde büyük dalgaların oluşmasına neden olur.
- C) Dünya'nın kendi eksenini etrafında batıdan doğuya doğru dönmesi doğuda yerel saatin ileri olmasına yol açar.
- D) Nem ve sıcaklık koşullarının yeterli olması bitkilerin geniş yapraklı olmasına yol açar.
- E) Günlük sıcaklık farkının en fazla olduğu yerler dönenceler çevresi ve orta kuşak karalarının iç kesimleridir.

3. Aşağıdakilerden hangisi belirlenirken dağılış ilkesine ihtiyaç yoktur?

- A) Nüfusun yoğunlaştığı alanlar
- B) Dağınık yerleşmelerin görüldüğü alanlar
- C) Yağmur ormanlarının yayılış alanları
- D) Depremlerin en çok görüldüğü alanlar
- E) Toplu yerleşmeye yol açan etmenler

4. Yerşekillerini inceleyen bilim dalı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Hidrografya
- B) Jeomorfoloji
- C) Meteoroloji
- D) Botanik
- E) Klimatoloji

5. Aşağıda verilenlerden hangisi coğrafyanın doğal sistemlerle ilgili bölümlerinden biri değildir?

- A) Nüfus coğrafyası
- B) Biyocoğrafya
- C) Jeomorfoloji
- D) Klimatoloji
- E) Hidrografya

6. Canlıların yeryüzüne dağılışı ve bu dağılışa etkili faktörler aşağıda verilen coğrafyanın hangi dalı tarafından incelenir?

- A) Kartografya
- B) Jeomorfoloji
- C) Hidrografya
- D) Biyocoğrafya
- E) Klimatoloji

7. – Yeryüzü şekillerinin oluşumunu, oluşumunda etkili olan faktörler inceler.
– Atmosfer olaylarının uzun süreli ortalama durumlarını inceler.
– Yerüstü ve yeraltındaki suların dolaşımı ve dağılışını inceler.
– Canlıların yeryüzüne dağılışını ve bu dağılışa etkili olan faktörleri inceler.

Yukarıda coğrafyaya yardımcı olan bazı bilim dalları ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Aşağıdaki bilim dalları ile yukarıda verilen bilgiler eşleştirildiğinde hangisi açıkta kalır?

- A) Klimatoloji
- B) Biyocoğrafya
- C) Botanik
- D) Jeomorfoloji
- E) Hidrografya

8. I. Sanayi üretim bölgeleri
II. Yer üstü ve yer altı suları
III. İklim olayları

Yukarıdaki olayları inceleyen coğrafyanın alt bilim dalları aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?

I	II	III
A) Klimatoloji	Hidrografya	Jeoloji
B) Beşeri Coğrafya	Jeomorfoloji	Biyocoğrafya
C) Ekonomik Coğrafya	Hidrografya	Klimatoloji
D) Litoloji	Biyocoğrafya	Jeoloji
E) Biyocoğrafya	Jeoloji	Litoloji

9. Bölgelerinde ne tür hayvanların yetiştirildiğini ve kültür balıkçılığı ile uğraşan işletmeleri araştıran bir araştırma grubu beşeri coğrafyanın hangi alt dalı ile ilgili bir araştırma çalışması yapmıştır?

- A) Tarım coğrafyası
B) Turizm coğrafyası
C) Nüfus coğrafyası
D) Enerji coğrafyası
E) Ulaşım coğrafyası

10. Aşağıda verilen doğal sistemler ile bu sistemleri inceleyen bilim eşleştirmelerinden hangisi yanlıştır?

- A) Su Küre - Hidrografya
B) Hava Küre - Klimatoloji
C) Okyanuslar - Litoloji
D) Taş Küre - Jeomorfoloji
E) Canlılar Küresi - Biyocoğrafya

11. İklim tiplerini, bunların özelliklerini ve yeryüzüne dağılışını inceleyen coğrafyanın alt dalı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Jeomorfoloji
B) Biyocoğrafya
C) Hidrografya
D) Matematik coğrafya
E) Klimatoloji

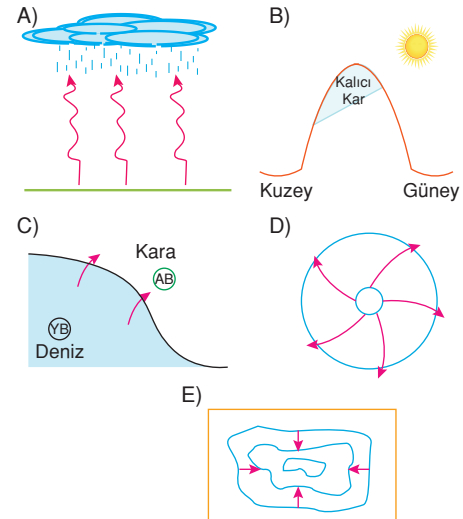
12. Ülkelerin veya bölgelerin jeopolitik ve jeostratejik açıdan sahip olduğu önemi ve bunda etkili olan faktörleri inceleyen bilim dalıdır.

Yukarıda tanımı verilen coğrafya alt dalı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Tarım Coğrafyası
B) Sanayi Coğrafyası
C) Ulaşım Coğrafyası
D) Siyasal Coğrafya
E) Enerji Coğrafyası

13. Geniş bir alanda uzun yıllar etkili olan atmosfer olaylarının ortalamasına iklim denir. İklimi klimatoloji bilimi inceler.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi klimatoloji biliminin inceleme alanına girmez?

COĞRAFYA

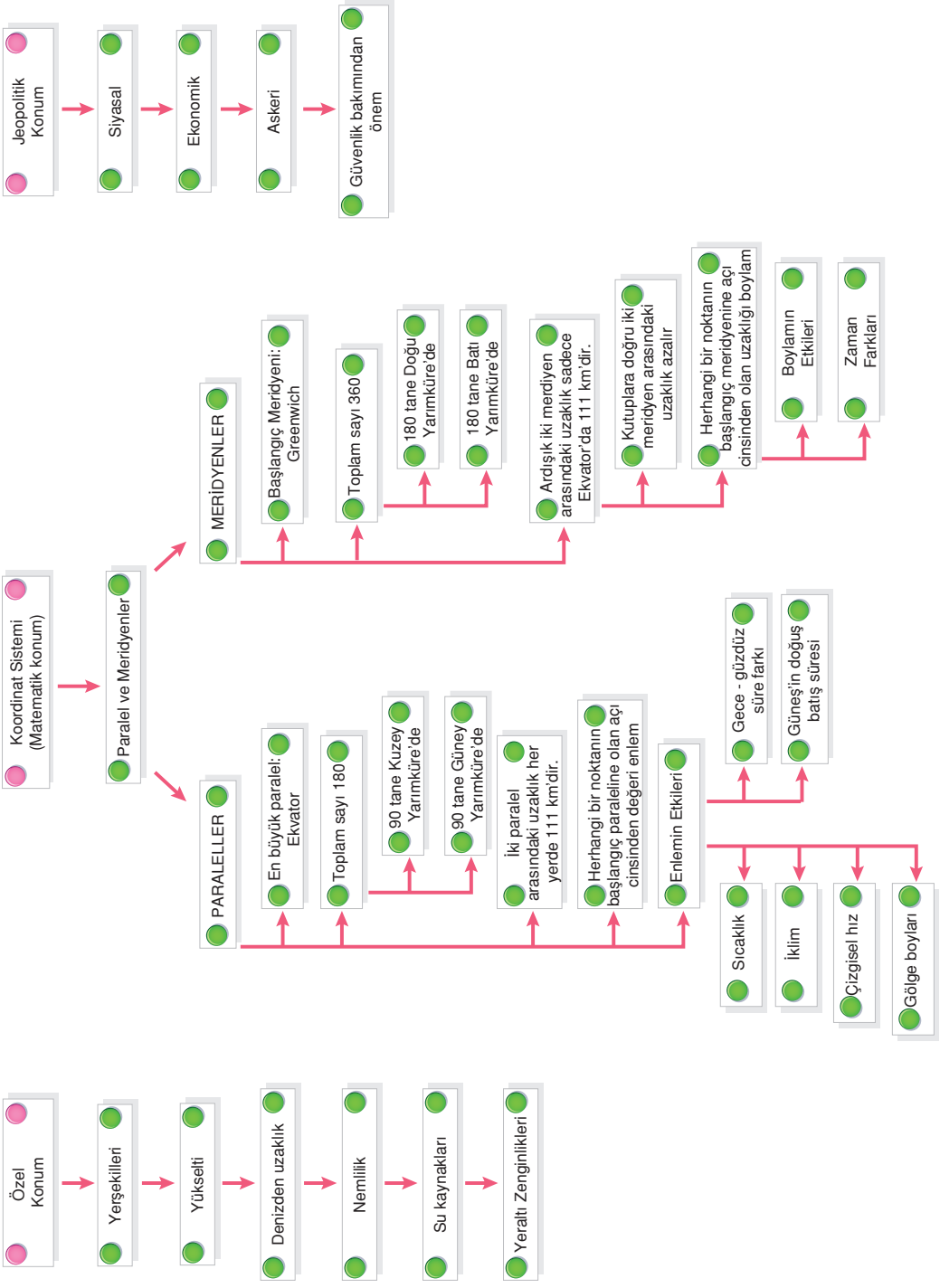
YKS - TYT

COĞRAFİ KONUM

- **Göreceli (Özel) Konum**
- **Jeopolitik Konum**
- **Mutlak (Matematik) Konum (Koordinat Sistemi)**
 - **Paraleller**
 - **Meridyenler**
 - **Enlem ve Enlemin Etkileri**
 - **Boylam ve Boylamın Etkileri**
- **Türkiye'nin Matematik Konumu ve Etkileri**
- **Türkiye'nin Özel Konumu ve Etkileri**
- **Türkiye'nin Jeopolitik Konumu ve Etkileri**

AKILLI HARİTAM

COĞRAFI KONUM

COĞRAFİ KONUM NEDİR?

Konum kelimesi konmak kelimesinden türemiştir. Bir yerin bulunduğu yani bulunduğu alanın çeşitli bakımlardan özelliklerine coğrafi konum denir. Üçe ayrılır.

I. ÖZEL (GÖRECELİ) KONUM

Bir yerin yükseltisine, yerşekillerine, denizlere, göllere, işlek yollara, ırmaklara, kentlere... uzaklığına denir. Kısaca, sadece o yere özgü olan, matematik konumu dışındaki özelliklerdir.

Özel Konum

Özel konumun sonucu olan aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun kelimelerle doldurunuz.

1. Kars'ın, her mevsim Ankara'dan olması.
2. Karadeniz ve Akdeniz kıyılarında dağların denize uzanması
3. Hakkari'de engebe nedeniyle ulaşımın yapılması
4. İzmir'de kış mevsiminin ılık, Konya'da geçmesi
5. Kartepe, Uludağ, Kartalkaya, Erciyes gibi yerlerde turizminin gelişmesi
6. Antalya'da yıllık yağış miktarının Mardin'den olması
7. Türkiye'nin üç tarafının çevrili olması.

II. JEOPOLİTİK KONUM

Bir ülkenin bulunduğu yerin ticari, siyasi, güvenlik, doğal kaynaklar... bakımından komşu devletler ve diğer dünya devletleri açısından taşıdığı öneme o ülkenin **jeopolitik konumu** denir.

Türkiye jeopolitik konumu bakımından dünyanın en önemli devletlerinden biridir.

UYARI

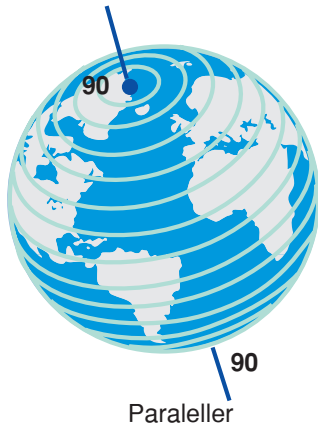
Jeopolitik konum içine giren tüm özellikler aynı zamanda özel konumun içine de girer.

NOT

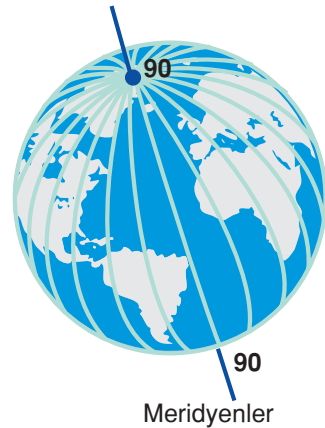

Coğrafya konularının bir çoğunda yön bilgisi önemlidir. Bu yüzden yönleri belirleme konusunda eksikiniz varsa lütfen aşağıdaki şekli üzerinde yön çalışması yaparak eksiklerinizi gideriniz.

III. MATEMATİK (MUTLAK) KONUM (Koordinat Sistemi)

Paraleller

Meridyenler

Paralel ve meridyenlerle kurulan koordinat sistemi içinde, bir yerin başlangıç meridyeni ve Ekvator'a derece cinsinden uzaklığına yani boylam ve enlemine **matematik (göreceli) konum** denir.

Matematik (göreceli) konumu belirlemek için paralel ve meridyenlerden yararlanır.

UYARI

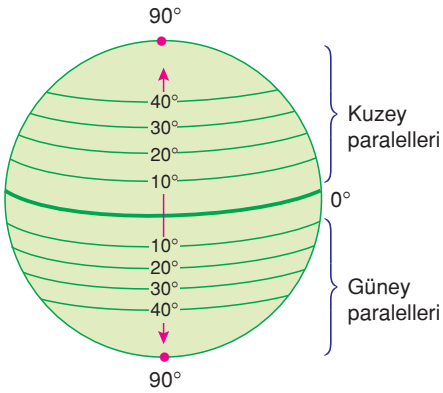
Bir olgu enlem veya boylam farkından kaynaklanıyorsa matematik konunun sonucudur.

PARALELLER

Ekvator 0° başlangıç paraleli olmak üzere, 90 tane kuzeyindeki; 90 tane de güneyindeki toplam 180 çembere paraleller denir.

PARALELLERİN ÖZELLİKLERİ

1. Ekvator'un kuzeyindeki 90 paralele "kuzey paralelleri", güneyindeki 90 paralele de "güney paralelleri" denmiştir.

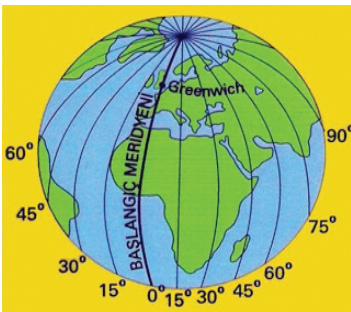
Kuzey paralellinin derecesi kuzeye, güney paralellinin derecesini de güneye gidildikçe büyür.

Bu yüzden paralellinin derecesinin büyüme yönüne bakılarak kuzey paralelleri mi, güney paralelleri mi olduğu saptanabilir.

2. Dünya'nın küresel şekli nedeniyle tümü çemberdir ve çevre uzunlukları Ekvator'dan kutuplara gidildikçe küçülür.
3. Birbirini izleyen iki paralel arasındaki en kısa uzaklık her yerde aynıdır ve 111 km'dir.
4. Ekvator'un kuzeyine Kuzey Yarımküre, güneyine Güney Yarımküre denir.

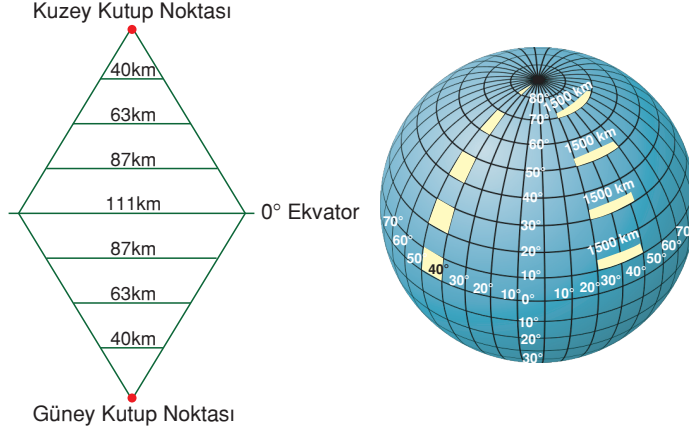
MERİDYENLER

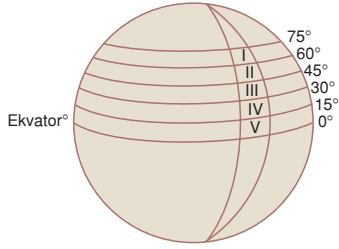
Bir çember olan Ekvator'un her derecesinden bir tane geçerek kuzey ve güney kutup noktalarını birleştiren 360 yarım çembere **meridyenler** denir.

MERİDYENLERİN ÖZELLİKLERİ

1. Dünya'nın şekli nedeniyle tümü yarım çemberdir.
2. Uzunlukları aynıdır.
3. Birbirini izleyen iki meridyen arasındaki uzaklık Ekvator üzerine 111 km'dir, bu uzaklık Dünya'nın şekli nedeniyle, kutuplara gidildikçe küçülür, kutup noktalarında birleşirler.

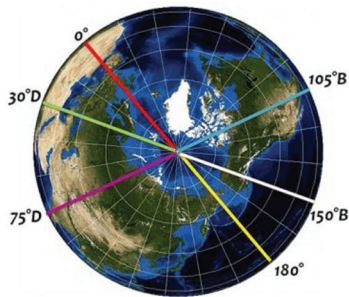
Örnek

Yukarıdaki şekilde numaralanmış bölgelerin izdüşüm yüzölçümü en büyük olandan en küçük olana doğru sıralaması nasıl olmalıdır?

Çözüm

Bilgi Kutusu

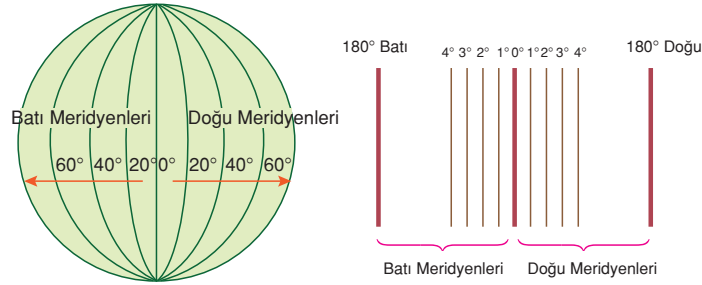
Antimeridyen

Antimeridyen

Meridyenler, Yarım çember şeklinde olup, birbirinin karşısı olan iki meridyen çember oluşturur. Bunlara antimeridyen denir. Antimeridyenlerin dereceleri toplamı 180°'dir. Örneğin, 30° Doğu meridyeni'nin antimeridyeni 150° Batı meridyenidir.

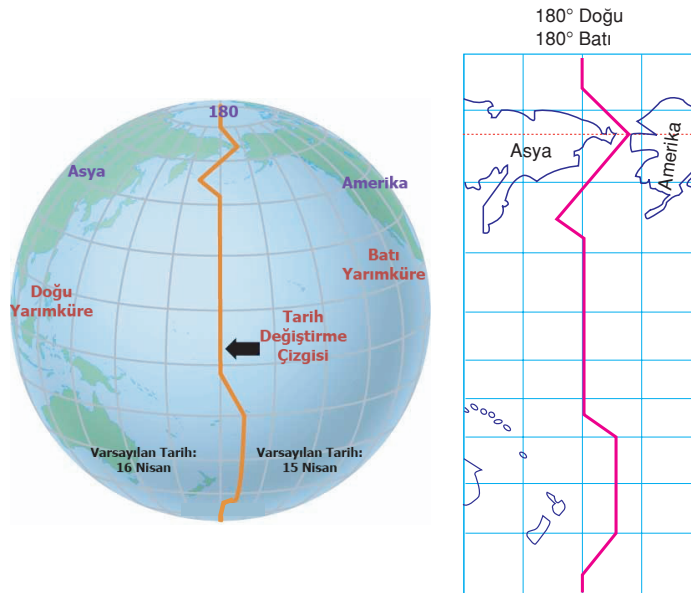
Derece farkı: $30^\circ + 150^\circ = 180^\circ$ dir.

4. Londra yakınlarından (Greenwich) geçen meridyen **0° başlangıç meridyeni** olarak seçilmiş, doğusundaki 180 meridyene **doğu meridyenleri**, batısındaki 180 meridyene de **batı meridyenleri** denmiştir.

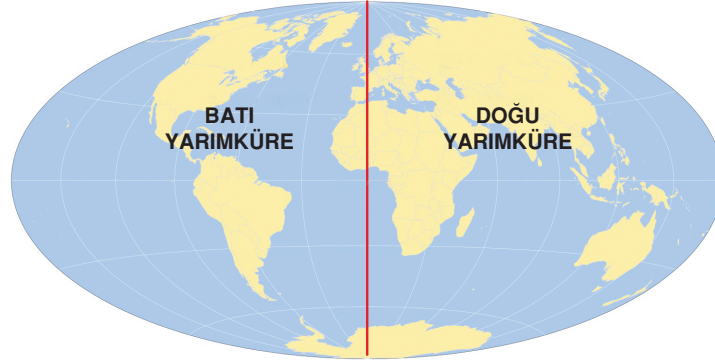
5. 180° Doğu ve 180° Batı meridyenleri birbiriyle çakışır ve tek meridyen olurlar. Bu meridyenin doğusu ile batısı arasında $180^\circ + 180^\circ = 360^\circ$ fark vardır. Bu derece farkı da bir gün zaman farkına yol açar. Bu nedenle bu meridyene **TARİH (GÜN) DEĞİŞTİRME ÇİZGİSİ** denir.

Tarih değiştirme çizgisi tam bir yarım çember değildir. Karalara denk geldiği yerlerde sağa ya da sola doğru sapar.

Tarih (Gün) Değiştirme Çizgisi

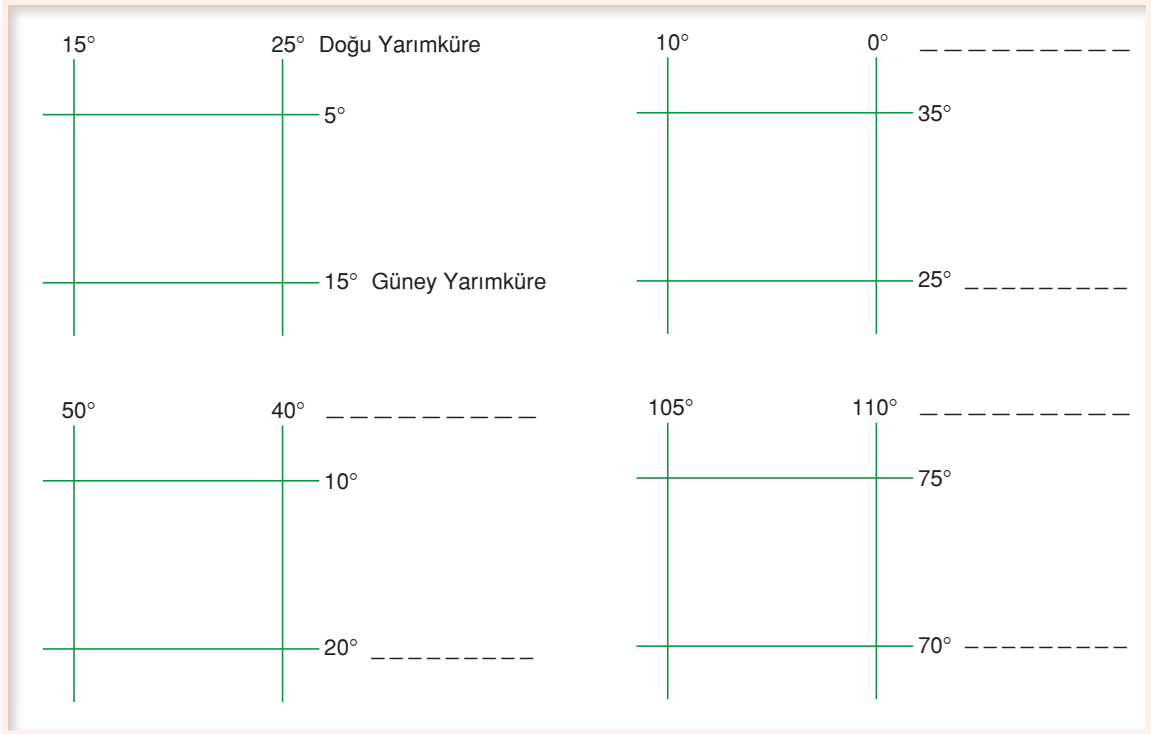
6. Başlangıç Meridyne'nin doğusuna DOĞU YARIMKÜRE batısına da BATI YARIMKÜRE denir.

7. Meridyenlerin tümü Ekvator'u dik keser.
8. Bir paralel üzerinde birbirini izleyen iki meridyen arasındaki uzaklık, paralel dairesinin her yerinde aynıdır.

Etkinlik 7

Aşağıda verilen bölgelerin Başlangıç Meridyeni'ne göre Doğu Yarımküre'de mi, Batı Yarımküre'de mi, Ekvator'a göre de Kuzey Yarımkürede mi Güney Yarımküre'de mi olduğunu belirleyiniz.

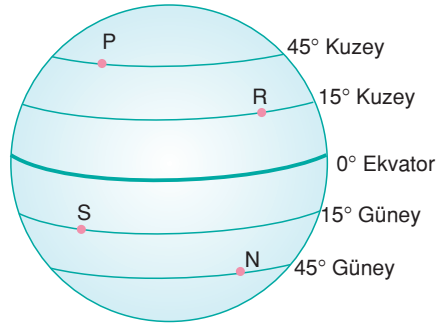

COĞRAFİ KOORDİNATLAR (ENLEM, BOYLAM VE ETKİLERİ)

ENLEM

Bir yerin ekvator'a olan uzaklığının derece (açı) cinsinden değerine **enlem** denir.

Bir yerin enlem derecesi ile üzerinde bulunduğu paralelin derecesi aynıdır. Enlem verilirken kuzey enlemi mi, güney enlemi mi olduğu mutlaka belirtilir.

Yukarıdaki şekilde gösterilen

P noktasının enlemi: 45° Kuzey,

R noktasının enlemi: 15° Kuzey,

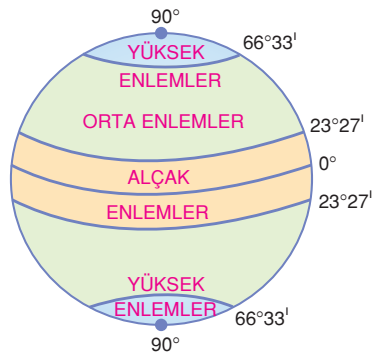
S noktasının enlemi: 15° Güney,

N noktasının enlemi: 45° Güneydir.

Bilgi Kutusu

AKLIMIZDA BULUNSUN!

Ekvator ve çevresindeki paralellere **alçak enlemler**, orta kuşaktaki paralellere **orta enlemler**, kutuplar çevresindeki paralellere ise **yüksek enlemler** denir.

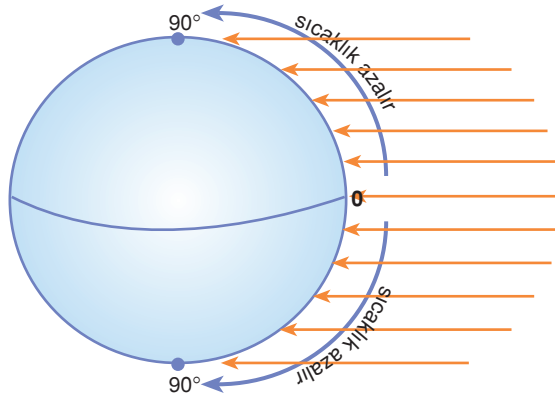
ENLEMİN ETKİLERİ

Enlem, üç temel özelliği etkiler:

1. Sıcaklığı, buna bağlı olarak iklimi etkiler.
2. Gece ile gündüz arasındaki süre farkını etkiler.
3. Dünya'nın eksenini etrafında dönüş hızını (çizgisel hızı) etkiler.

1. ENLEMİN SICAKLIĞA ve İKLİME ETKİSİ

Dünya'nın küresel şekli nedeniyle Güneş ışınları Ekvator ve çevresine yıl boyunca büyük açıyla düşerken kutuplara gidildikçe düşme açısı küçülür.

Bunun sonucunda:

- Ekvator'dan kutuplara gidildikçe sıcaklık azalır.
- Ekvator'a daha yakın olan yerler daha uzak olan yerlerden Güneş ışınlarını daha büyük açıyla aldığı için daha sıcak olur.
- Ekvator'dan kutuplara gidildikçe iklimler değişir; buna bağlı olarak:
 - Bitki toplulukları
 - Tarımı yapılan ürünler
 - Toprak çeşitleri
 - Hayvan türleri değişir,
- Ekvatordan kutuplara gidildikçe, denizlerin sıcaklığı ve tuzluluğu azalır.

NOT

Dünya'nın en tuzlu denizi Kızıldeniz'dir. Türkiye'de tuzluluk oranı en fazla olan Akdeniz, en az olan Karadeniz'dir.

- Kuzey Yarımküre'de kuzeyden esen rüzgarlar sıcaklığı düşürürken güneyden esen rüzgarlar sıcaklığı yükseltir. Güney Yarımküre'de bu durumun tersi olur.
- Ekvator çevresi her mevsim sıcak, kutuplar ise her mevsim soğuk olur.
- Tarım üst sınırı, orman üst sınırı ve yerleşme üst sınırı Ekvator'da en yüksek iken (4000 m. - 5500 m.) kutuplara gidildikçe alçalır.

II. ENLEMİN GECE VE GÜNDÜZ SÜRESİNE ETKİSİ

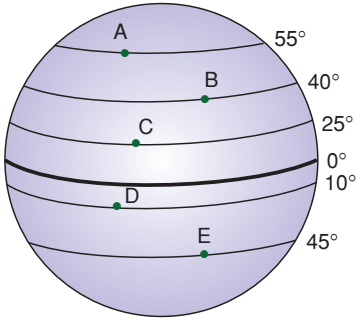
Ekvator'da gece ve gündüz her zaman birbirine eşittir.

Ekvator dışında kalan yerlerde gece ve gündüz süresi eksen eğikliği nedeniyle uzar kısalır.

Bu uzayıp kısalma Ekvator'a yakın yerlerde az olurken kutuplara gidildikçe artar ve kutup daireleri ile kutup noktaları arasında kalan bölgede 24 saati bulur.

Buna göre kural şudur: İki yerden Ekvator'a daha yakın olan yerde gece ve gündüz süresi yıl içinde daha az uzayıp kısalır, gece ve gündüz arasındaki süre farkı daha azdır. Ekvator'a uzak olan yerde ise bu fark daha fazladır.

Örnek

Yukarıda verilen merkezlerin hangisinde gece ve gündüz süresi yıl içinde en az, hangisinde en çok değişir?

Çözüm

En az D'de değişir. Çünkü Ekvator'a en yakındır.

En çok A'da uzayıp kısalır. Çünkü Ekvator'a en uzaktır.

YANIT ?

III. ENLEMİN ÇİZGİSEL HIZA (DÜNYA'NIN EKSENİ ETRAFINDA DÖNÜŞ HIZINA) ETKİSİ

Dünya, eksenini etrafında Ekvator üzerinde en hızlı döner. Dönüş hızı Ekvator'dan kutuplara gidildikçe azalır. Bu duruma bağlı olarak **gurup** ve **tan vaktinin** süresi Ekvator'dan kutuplara doğru gidildikçe artar.

TAN VAKTİ

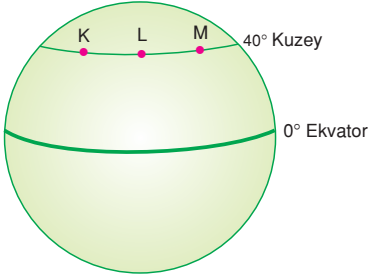
(Güneş doğmadan önce oluşan aydınlık süre)

GURUP VAKTİ

(Güneş battıktan sonra devam eden aydınlık süre)

UYARI

Enlemleri aynı olan yerlerin (örneğin, şekildedeki K, L ve M merkezlerinin):

- Öğle vakti (yerel saat 12.00'de) Güneş ışınlarını alma açıları aynıdır.
- Yaşadıkları gece-gündüz süresi aynıdır.
- Dünya'nın eksenini etrafında dönüş hızı aynıdır.

Bilgi Kutusu

BUNLARI BİLİYOR MUSUNUZ?

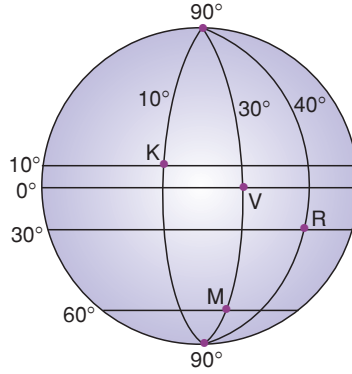
Yerleşme üst sınırı: Sıcaklık koşullarının insanların yerleşik hayat sürmesine elvereceği en üst yükseltidir.

Tarım üst sınırı: Sıcaklık koşullarının tarım yapılmasına elvereceği en üst yükseltidir.

Orman üst sınırı: Sıcaklık koşullarının orman yetişmesine elvereceği en üst yükseltidir. Bu üst sınırların tümü Ekvatorial bölgede en yüksektir. Kutuplara gidildikçe alçalır.

Örnek

Türkiye'de tarım, orman yerleşme ve maki üst sınırı Akdeniz kıyılarında en yüksektir. Kuzeye doğru gidildikçe alçalır.

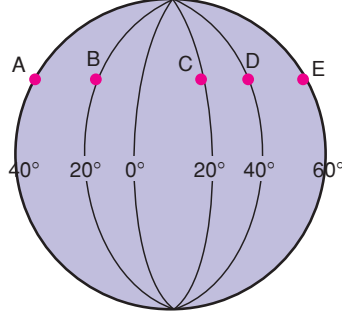

Aşağıdaki özellikleri yukarıdaki şekilde konumları verilen noktalarla eşleştiriniz.

1. Öğle vaktinin en erken yaşandığı nokta:
.....
2. Dünya'nın eksenini etrafındaki dönüş hızının en az olduğu nokta:
.....
3. Ekvator'a olan kuş uçuşu uzaklığı en fazla olan nokta:
.....
4. Gece gündüz süresinin yıl boyunca eşit olduğu nokta:
.....
5. Yerel saati en geri olan nokta:
.....
6. Gece gündüz arasındaki süre farkının en fazla olduğu nokta:
.....
7. Ekvator'un kuzeyinde bulunan nokta:
.....
8. Çevre uzunluğu en fazla olan paralel üzerinde yer alan nokta:
.....
9. M noktasının kuzeydoğusunda yer alan nokta:
.....
10. Güneş ışınlarını öğle vakti yıl boyunca en dar açıyla alan nokta:
.....

BOYLAM

Bir yerin başlangıç meridyenine olan uzaklığının derece cinsinden değerine **boylam** denir.
Bir yerin boylam derecesi o yerin üzerinde yer aldığı meridyenin derecesiyle aynıdır.
Bir yerin boylamı verilirken doğu mu, batı mı olduğu belirtilir.

Yukarıdaki şekilde gösterilen;
A noktasının boylamı : 40° Batı
B noktasının boylamı : 20° Batı
C noktasının boylamı : 20° Doğu
D noktasının boylamı : 40° Doğu
E noktasının boylamı : 60° Doğudur.

BOYLAMIN ETKİLERİ

Boylamları aynı olan yerlerin yerel saatleri her zaman aynıdır.

Boylam farklılıkları:

1. Yerel saat farklılıklarına,
2. Güneş'in doğuş ve batış saati farklılıklarına,
3. Devletler arasında ortak saat farklılıklarına yol açar.
(Kısaca: Zaman farkına yol açar.)

YEREL SAAT HESAPLAMALARI

Önce verilen iki yer arasındaki boylam derecesi farkı bulunur. Verilen boylamların ikisi de doğu veya ikisi de batıysa büyük dereceden küçük çıkartılır. Biri doğu biri batıysa dereceleri toplanır.

Dünya eksenini etrafında her yerde bir dereceyi 4 dakikada döndüğünden derece farkı 4'le çarpılır, sonuç saate çevrilir.

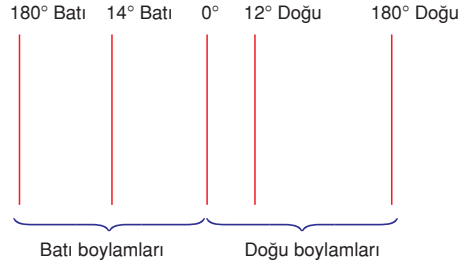
Yerel saati istenen yer, yerel saati verilen ilk yerin doğusundaysa zaman farkı **eklenir**, batısındaysa **çıkartılır**.

Örnek

14° Batı boylamında yerel saat 11.24 iken 12° Doğu boylamında yerel saat kaçtır?

- A) 11:32 B) 12:36 C) 13:08 D) 15:12 E) 18:44

Çözüm

Biri doğu diğeri batı boylamı olduğu için dereceler toplanır.

Derece farkı : $14^\circ + 12^\circ = 26^\circ$ dir.

Yerel saat farkı : $26^\circ \times 4 = 104$ dakika

= 1 saat 44 dakikadır.

12° Doğu, 14° Batının doğusunda olduğu için süre farkı eklenir.

Yerel saat : 11.24

+ 1.44

12.68 = 13:08 dir.

YANIT C

Örnek

Türkiye'nin en doğusundan geçen 45° Doğu boylamında yerel saat 19:36 iken, en batısından geçen 26° Doğu boylamında yerel saat kaçtır?

A) 18:20

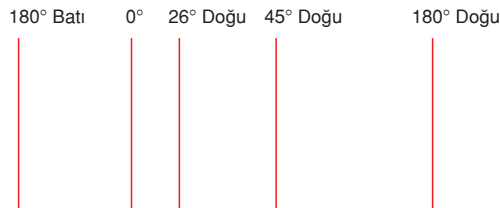
B) 18:12

C) 17:48

D) 17:16

E) 16:24

Çözüm

Verilen yerlerin ikisi de Doğu boylamı olduğu için büyük dereceden küçük derece çıkartılır.

Derece farkı : $45^\circ - 26^\circ = 19^\circ$ dir.

Yerel saat farkı : $19 \times 4 = 76$ dakika

= 1 saat 16 dakika

26° Doğu, 45° doğunun batısında olduğu için süre farkı çıkartılır.

Yerel saat : 19.36

- 1.16

18.20 dir.

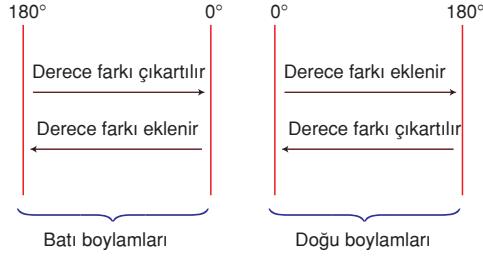
YANIT A

YEREL SAAT FARKLARINDAN BOYLAM BULMAK

Önce verilen yerler arasındaki yerel saat farkı bulunur.

Bu fark dakikaya çevrilir. Sonuç 4'e bölünerek boylam farkı bulunur.

Boylamı istenen yer bir doğu boylamının doğusundaysa boylam farkı eklenir, batısındaysa çıkarılır. Bir batı boylamının doğusundaysa çıkarılır, batısındaysa eklenir.

Örnek

Yerel saati 21° Doğu boylamının yerel saatinden, 2 saat 12 dakika ileri olan yerin boylamı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) 33° Batı B) 24° Doğu C) 13° Batı D) 34° Doğu E) 54° Doğu

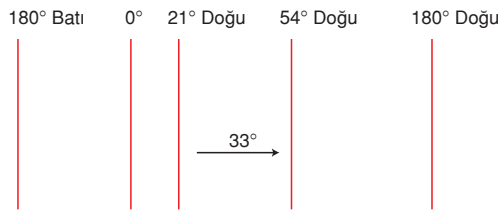
Çözüm

$$2 \text{ saat } 12 \text{ dakika} = 2 \times 60 = 120 \text{ dk} + 12 \text{ dk} = 132 \text{ dk}$$

$$\text{Boylam farkı} = 132 : 4 = 33^\circ$$

Boylamı istenen yerin yerel saati ileri olduğuna göre 21° Doğu boylamının doğusundadır, bu yüzden derece farkı eklenir.

$$\text{Boylamı} : 21^\circ + 33^\circ = 54^\circ \text{ Doğu'dur.}$$

YANIT E

Bilgi Kutusu

Bir yere Güneş ışınları öğlen en büyük açıyla düştüğü anda oranın yerel saati 12.00'dir ve cisimlerin gölgesi en kısa konumdadır.

Örnek

42° Doğu boylamında yerel saat 16:48 iken yerel saati 12:32 olan yerin boylamı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) 13° Batı B) 22° Batı C) 16° Doğu D) 44° Batı E) 64° Doğu

Çözüm

Yerel saat : 16.48

$$- 12.32$$

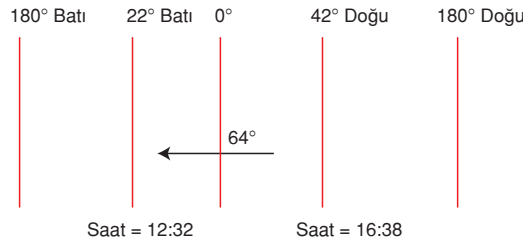
4.16 dir.

4 saat 16 dk : $4 \times 60 = 240$ dk + 16 dk = 256 dk

Boylam farkı : $256 : 4 = 64^\circ$

Boylamı istenen yerin yerel saati geri olduğundan 42° doğu boylamının batısındadır.

Boylamı : $42^\circ - 64^\circ = 22^\circ$ Batıdır.

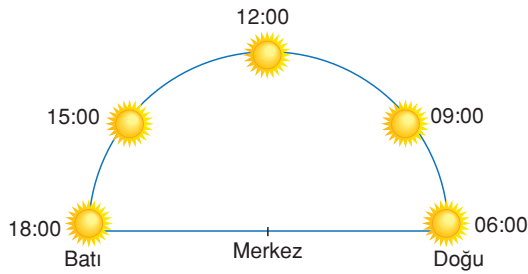

YANIT B

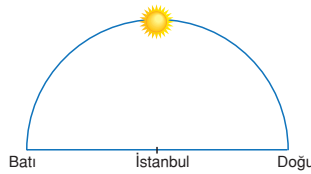
GÜNEŞ'İN UFUK DÜZLEMİNDEKİ YERİNİN SAPTANMASI

Bu sorular yerel saat hesaplanmasına dayanır.

Bir merkezde, bazı saatlerde Güneş'in ufuktaki yeri, kabaca, aşağıdaki şekilde gösterildiği gibi olur.

Örnek

İstanbul'da, Güneş yukarıdaki şekilde gösterilen konumdayken Erzurum'da hangi konumda görünür?

Devletler üzerinde yer aldıkları boylamlara göre bu dilimlerden birinin veya birkaçının saatini ortak saat olarak kullanırlar.

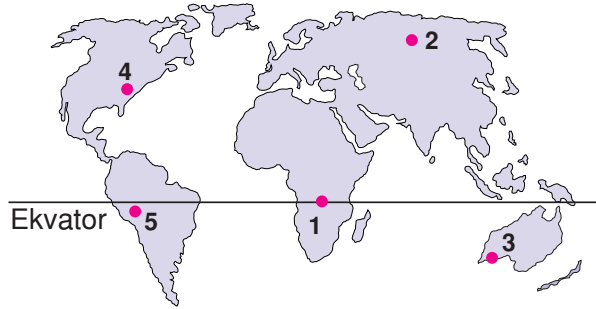
Türkiye gibi doğu-batı uzantısında az yer tutan yani doğusuyla batısı arasındaki boylam derecesi farkı az olan devletler (İngiltere, İtalya, Fransa, Almanya, Yunanistan...) bir ortak saat kullanır.

Rusya, Kanada, ABD... gibi doğu-batı doğrultusunda geniş yer tutan devletler ise aynı anda birden çok ortak saat kullanır.

Türkiye, resmi olarak 3 no'lu (veya +3) dilimin saatini ortak saat olarak kullanır. **Bu dilimin saatiyle de 45° Doğu boylamının yerel saati aynıdır.**

Aşağıdaki haritada numaralanmış merkezlerle ilgili verilen bilgilerden doğru olanların yanına "D", yanlış olanların yanına "Y" yazınız.

1. Yıl içinde güneş ışınlarını en büyük açılarla alan merkezler 1 ve 5'tir.
2. Yerel saati en ileri olan merkez 3'tür.
3. 2'de gece ve gündüz süresi yıl içinde birbirine en yakındır.
4. 4. ve 5. merkezlerin yerel saatleri birbirine yakındır.
5. Yerleşme, tarım ve orman üst sınırının en yüksek olduğu merkez 1'dir.
6. Dünya'nın çizgisel dönüş hızının en fazla olduğu merkez 2'dir.
7. 3'te kuzeyden esen rüzgarlar sıcaklığı artırır.
8. 4. merkezin 2. merkezden sıcak olması enlemin sıcaklık üzerindeki etkisine ters düşer.
9. 1 ve 5'te gece ile gündüz süresi yıl içinde en fazla değişir.
10. Güneş ışınlarının en dar açıyla düştüğü merkez 2'dir.

NOT

TARTIŞINIZ

Türkiye aynı anda kaç ortak saat kullanır, neden?

..... Çünkü

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun kelimelerle doldurunuz.

- herhangi bir yerin Ekvatora olan açısız uzaklığıdır.
- Paraleller arasındaki mesafe dünyanın her yerinde km'dir.
- Herhangi bir merkezin enlemi sonucunda yaşadığı coğrafi olay, konumunun sonucudur.
- Paralellerin boyları, dünyanın şeklinden dolayı kutuplara doğru gidildikçe kısalır.
- Aynı üzerinde bulunan merkezlerin yerel saatleri yıl boyunca aynıdır.
-, dünyayı Kuzey ve Güney yarımküre olmak üzere 2'ye ayırır.
- Ankara ve İstanbul'un matematik konumları göz önüne alındığında, İstanbul'da gece ve gündüz süresi Ankara'dan daha uzayıp kısalır.
- Güneş her gün Kars'ta, İzmir'den doğar ve batar.
- Aralık ayında, Türkiye'de güneyden kuzeye doğru gidildikçe gece süresi
- Türkiye Doğu boylamları arasında yer alır.
- Mersin'in yıllık sıcaklık ortalamalarının Sinop'tan yüksek olmasının nedeni dir.
- İki merkezin arasında 1 saat 12 dakika zaman farklı varsa derece boylam farkı vardır.

A. TÜRKİYE'NİN MATEMATİK KONUMU VE ETKİLERİ

Türkiye matematik (mutlak) konum olarak 36° - 42° Kuzey paralelleri ile 26° - 45° Doğu meridyenleri arasında yer alır. Kuzey Yarımküre'nin orta kuşağında yer alır.

Kuzey Yarımküre'de ve Orta Kuşak'ta (36° - 42° Kuzey enlemlerinde) bulunması şu özelliklere sahip olmasına yol açmıştır:

- Yıl içinde dört mevsim belirgin olarak yaşanır.
- İlîman iklim özelliklerine sahiptir. İklimleri ne tropikal ülkeler gibi sıcak ve boğucu, ne de kutup ülkeleri gibi soğuktur. Bu durum insan yaşamı için elverişli olmasına ve geçmişte birçok uygarlığın oluşmasına yol açmıştır.
- Sıcak kuşakta toprağı olmadığı için güneş ışınları hiçbir yerine yıl içinde dik açıyla düşmez, bu yüzden cisimlerin gölge boyu hiçbir zaman sıfır olmaz.
- Öğle vakti cisimlerin gölgesi yıl boyunca kuzeye düşer.
- Güneyden kuzeye doğru gidildikçe güneş ışınlarının düşme açısı küçülür ve buna bağlı olarak sıcaklık azalır.
- Kuzeyden esen rüzgarlar genel olarak sıcaklığı düşürürken güneyden esenler yükseltir.
- Kuzeye gidildikçe tarım, orman, yerleşme ve maki üst sınırı alçalır, deniz seviyesine yaklaşır.
- Denizlerin su sıcaklığı ve tuzluluk oranı Akdeniz'den Karadeniz'e doğru gidildikçe azalır.
- Dağların tepelerin güney yamaçları Güneş'e dönük olduğundan diğer yamaçlardan daha sıcak olur. (Bu bilgi "Sıcaklık" konusunda BAKI başlığı altında anlatılacaktır.)
- Kuzeyindeki bir merkezde gece gündüz süresi güneyindeki bir merkeze göre daha fazla uzayıp kısalır.
- En sıcak ayları temmuz, ağustos; en soğuk ayları ocak ve şubatır.